

La gavarrera

(ALDC, V, 1067. La gavarrera)

Es tracta del *roser silvestre*, que creix espontàniament per bardisses i marges. El seu caràcter espinós i el color vermell del seu fruit fan que es confongui a voltes amb l'arç o l'esbarzer. Els mots més estesos són der. de *gavarra*, d'origen iberoaquitanobasc (cf. gascó *gabarre*; basc *gaparra/kaparra* 'esbarzer; arç'): *gavarrera*, doc. en textos llatinitzats (s. XI "ipsa fonte de *gavarrera*"), amb el suf. *-era* (< -ARIA) (cf. arag. *gabarrera*); les var. metatètiques *garravera* (*garraver* [m.] 7), *ravaguera* 16, *varraguera* 137 i *garvera* 65, amb pèrdua de la intertònica afavorida per una atracció de *garbera* (der. de *garba*), i la var. dissimilada *gavarnera* (s. XVI), amb un compost homonimitzat amb *verd*, *galaverdera* 149.

Una altra unitat freqüent és la sintagmàtica, que té per nucli *roser* (var. dim. *roseret* 88), completat amb un adjunt, i que es relaciona amb:

1) 'bord': *roser bord* (o, simplement, *bord* 106); *rosa borda* 85 (pron. [b'olda]), amb el mot *rosa* referit a la planta, com en sard i it.;

2) 'espinós': *roser espinut* 18 (no apareix al *DCVB* ni al *DECat*); *espinal* 151 (< *espinalb* < SPINUS ALBUS), potser aplicat a (o per confusió amb) l'arç blanc; *espinoler* 127, der. de *espinal*, per atracció del segment *-oler*;

3) 'silvestre, no cultivat': *roser salvatge* 5, 84, 85 (var. *roser sauvatge* 73 < SĪLVATĪCU); *roser de bosc* 26, 30, 35, *roser bosquetà* 42, der. de *bosc*, d'origen preromà, amb l'interfix *-et-*; *roser verjo* 181, no empeltat (< VĪRGĪNE 'noia, donzella, verge', convertit en adj. *m.*, amb *-o*, per diferenciar-lo del *f. verg*[ə]); *roser senzill* 54, per la modèstia de les seves flors enfront del cultivat;

4) 'indret on creix': *roser d'ermot* 59 (*ermot*, augmentatiu de *erm* < ĚREMU 'desert, deshabitat'); *roser de muntanya* 95 (*montanya* < llat. vg. *MONTANEA, de l'adj. *MONTANEUS, -A, -UM 'de la muntanya'); *roser de pastor* (*pastor* < PASTŌRE) o *cirereta de pastor* 162, pel lloc on el pastor fa pasturar les ovelles; *roser de guilla* 22, 23, és a dir, del nom propi germ. WINIDHĪLD, que creix on viu la guilla 'guineu';

5) 'classe': *roser grevoler* 64, der. de *grèvol* (< *agrèvol* < llat. vg. ACRĪFULUM); *roser de guirlanda* 70 (< *guirlanda* < *garlanda* < fr. i oc. ant. *garlande*, probablement d'un **garnande*).

Entre altres motivacions trobem:

1) 'coïssor': *despullabeitre* 3, compost del present de *despullar* (< DESPŌĹĪARE 'saquejar' < SPŌĹĪARE 'íd.', der. de SPOLIUM 'pell dels animals; botí') i una var. de *belitre* < *blitre* < gr. BLĪTURI, amb les var. *espullabelitre* 13, amb canvi de prefix, *pullabelitres* 2, 6, sense el prefix, i *pullabelitrer* 4, amb pèrdua del prefix i addició del suf. *-er* (< -ARIU), aplicat a arbres i arbustos. La motivació ha estat interpretada diferentment: a) "per la coïssor insuportable que produeix a la pell si s'hi posa en contacte, i que obliga a despullar-se per gratar-se més a pler" (*DCVB*); b) "es deu a la picor que [els fruits] produeixen si són ingerits amb els pèls que acompanyen les llavors de l'interior del fruit" (Royo *et al.*, 2008, I: 228), i c) "els belitres, captaires o miseriosos, s'hi internen per collir-ne i menjar-ne els fruitets, i les punxes que cobreixen la planta els esfilagarsen i quasi arrenquen la roba" (*DECat*, III: 98b i I: 750b); sembla que la primera interpretació és la més acceptable. Tenen relació amb aquest tipus de motivació *picaesques* 69, compost de *picar* i *esquena*; *picabarrera* 130 < *pica gavarrera*, amb haplologia; *escarbacul* 131 (*escarbar* < cast. *escarbar* < llat. tardà SCARIFARE 'rascar'); *picacul* 132, modificat en *petaculs* 133; *tapaculs* 38, var. *tapaculos* 160 < cast.;

2) 'la relació amb altres plantes espinoses': *abatzer* 'esbarzer' 71, d'origen incert, com *barza* 11, *barsa* 87, *barser* 118, *barjàs* 9; *romeguera* 21 < llat. vg. *RŪMĪCARIA, der. de RŪMEX, -ĪCIS; *arç* 105, *arça* 12 (< preromà *ARTIO o *ARTEA), arbust espinós; *bolqueret* 'arç blanc' 173, 174; *garguller* 'arç blanc' 178 (< *abreüll*, *agraüll* < APERI OCULOS, amb el suf. *-er*), com advertiment el qui segava en un terreny cobert d'aquesta planta espinosa.

Són de motivació fosca *burneo* 185 i *clavell de ruc* 97. En la distribució de significants, el preromà *gavarrera*, amb els seus canvis formals, ocupa àrees del Principat i del val. sept., mentre que la resta del territori ha apostat per construccions sintagmàtiques (*roser bord*, *roser de pastor*, etc.); la idea de 'picor' ha donat lloc a diversos noms expressius (*despullabelitres*, *picacul*, etc.).

Són mots normatius *gavarrera*, des del *DOrt*, 1917; *roser salvatge*, *roser bord*, des del *DG₁*, 1932; *roser de muntanya*, *roser de pastor*, *roser de guilla*, *roser de garlanda*, des del *DIEC₁*, 1995.